

М. С. Капінос,
кандидат наук з державного управління,
заступник керівника департаменту, Апарат РНБО України

ФОРСАЙТНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО УСТРОЮ

Розглянуто форсайт як процес і технологію дослідження форми державного устрою в Україні. Зазначено, що запровадження методів форсайтних досліджень в Україні дасть можливість визначити різні сценарії майбутнього, визначити пріоритетні напрями розвитку суспільства і спрогнозувати соціально-політичний, економічний, науково-технічний, екологічний ефекти від впровадження тієї чи іншої форми конституційного устрою. Проаналізовано форми конституційного устрою та визначено, що ці форми виявляються в особливостях політико-територіальної організації держави та її адміністративно-територіального устрою. Охарактеризовано методи форсайтних досліджень, обґрунтовано доцільність їх використання як інструменту визначення форми конституційного устрою та визначення процесів і технологій дослідження довгострокових тенденцій розвитку суспільства. Запропоновано варіанти методів SWOT-аналізу і Дельфі як методи, що використовуються під час реалізації технологічного циклу форсайта.
Ключові слова: конституційний устрій, форсайтні методи дослідження, технологічний цикл форсайтних досліджень, метод SWOT-аналізу, метод Дельфі.

M. S. Kapinos,
*candidate of sciences in public administration,
Deputy Head of Department – Head Office of the Council of National Security and Defense of Ukraine*

FORSAYT METHODS OF INVESTIGATION AS A INSTRUMENT DETERMINING THE CONSTITUTIONAL SYSTEM

Forsyth considered as a process and technology research form of government in Ukraine. It is noted that the introduction of methods forsaytnyh research in Ukraine will allow to define different scenarios for the future, identify the priority areas of society and predict the socio-political, economic, scientific, technical, environmental effects of the introduction of some form of constitutional government. The analysis forms the constitutional system and determined that they are in especially political and territorial organization of the state and its administrative-territorial structure. Characterized methods forsaytnyh studies proved the feasibility of their use as a tool for determining the shape of the constitutional system and the definition of processes and technology studies long-term trends in the society. The variants of methods SWOT-analysis and Delphi method as the implementation process cycle Forsyth.

Key words: constitutional system, forsaytni methods, technological cycle forsaytnyh research, SWOT-analysis method, Delphi method.

Н. С. Капинос,
*кандидат наук государственного управления,
заместитель руководителя департамента, Аппарат РНБО Украины*

ФОРСАЙТНЫЕ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОЯ

Рассмотрен форсайт как процесс и технология исследования формы государственного строя в Украине. Отмечено, что введение методов форсайтных исследований в Украине даст возможность определить различные сценарии будущего, определить приоритетные направления развития общества и спрогнозировать социально-политический, экономический, научно-технический, экологический эффекты от внедрения той или иной формы конституционного строя. Проанализированы формы конституционного строя и определено, что эти формы раскрываются в особенностях политико-территориальной организации государства и его административно-территориального строя. Охарактеризованы методы форсайтных исследований, обоснована целесообразность их использования в качестве инструмента определения формы конституционного строя и определения процессов и технологий исследования долгосрочных тенденций развития общества. Предложены варианты методов SWOT-анализа и Дельфи в качестве методов при реализации технологического цикла форсайта.

Ключевые слова: конституционный строй, форсайтные методы исследования, технологический цикл форсайтных исследований, метод SWOT-анализа, метод Дельфи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України у внутрішньополітичній сфері є захист конституційного устрою (ст. 8), який за своїм змістом визначає, насамперед, передбачені та гарантовані Конституцією України державний і суспільний лад, конституційний статус людини і громадянина, систему безпосереднього народовладдя, організацію державної влади і місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та інші найважливіші інститути конституційно-правових відносин [2].

За формою конституційний устрій являє собою систему основних організаційних і правових форм суспільних відносин, передбачених Конституцією України, тобто основних видів організації і діяльності держави, суспільства та інших суб'єктів конституційно-правових відносин. Конституційний устрій, передусім, являє собою передбачену Конституцією України форму держави (за характером державного устрою – унітарну республіку) (ст. 5), що передбачає форми безпосередньої демократії (вибори, референдуми тощо) (ст. 69) [4].

Для реалізації державної політики національної безпеки, захисту національних інтересів в усіх сферах суспільного і державного життя створюється система забезпечення національної безпеки України. Першорядною функцією суб'єктів забезпечення національної безпеки, до яких віднесені громадяни України, об'єднання громадян (ст. 4), є постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються, зокрема, у політичній сфері; прогнозування змін, що відбуваються в ній, та потенційних загроз національній безпеці [2].

Слід зазначити, що головним змістовим навантаженням будь-якої форми державного устрою є забезпечення ефективності державного управління і громадського самоврядування за найменших економічних затрат, зміцнення внутрішньої єдності держави шляхом збалансування місцевих і центральних інтересів.

Отже, проблема вибору форми державного устрою (унітарної чи федеративної) набуває не тільки теоретичного, а й першорядного практичного значення. Від того, як організована і як реалізується державна влада, залежать ефективність державного керівництва, дієвість управління, престиж і стабільність уряду, стан законності й правопорядку в країні.

Проте слід зауважити, що остаточні висновки щодо форми конституційного устрою можна робити тільки після комплексних досліджень у полі-

тико-правовому, економічному і географічному аспектах. Саме недооцінка цих факторів призводить до появи різноманітних, часом дуже радикальних, ідей і часто з антиукраїнським, антидержавним підтекстом.

Сьогодні Україна перебуває у стані максимальної невизначеності подальших шляхів розвитку: світ переживає тривалу економічну кризу, і значна частина дослідників вважає цю кризу ознакою початку переходу до нової фази технологічного, соціально-економічного і конституційного устрою.

Водночас в експертних колах поширюються погляди на високу ймовірність появи найближчим часом масштабних викликів (суспільних, технологічних, екологічних тощо). На теренах України до цієї невизначеності додається політична, що ґрунтується на очікуванні позитивних чи негативних змін напередодні та після президентських виборів.

З іншого боку, у цих умовах невизначеності влада згортає процеси стратегічного управління, об'єднуючись поточним, ситуативним управлінням.

Це означає принципове зниження готовності до різних сценаріїв розвитку подій, реактивну модель поведінки, втрату темпу і можливостей. Зрозуміло, що в умовах зазначеної вище невизначеності класичні інструменти стратегічного планування і менеджменту не працюють, однак потреба в стратегічному мисленні в такі перехідні моменти є максимальною.

Протягом останнього часу в суспільстві часто висловлювалися ідеї, пропозиції, рекомендації про внесення змін до Основного Закону щодо реалізації права народу на пряме управління країною через референдуми, створення дієвих механізмів контролю за владою, зміни форми конституційного устрою України тощо. Безумовно, усе це потребує детального дослідження й опрацювання.

У сучасній науці існує безліч методів і технологій стратегічного прогнозування, але не всі вони дають можливість подати реально повну картину майбутнього, визначити пріоритетні напрями розвитку суспільства і спрогнозувати соціально-політичний, економічний, науково-технічний, екологічний ефекти від впровадження тієї чи іншої форми конституційного устрою. У цьому й полягає основна проблема.

Невирішеною частиною загальної проблеми є недостатня вивченість з теоретичної точки зору і фрагментарне використання в практиці суспільного життя технології форсайт під час прогнозування напрямів розвитку громадянського суспільства, обґрунтуванні стратегічних і тактичних рішень в умовах мінливої реальності.

Форсайтні дослідження в Україні практично не використовуються, однак їх запровадження дасть

змогу визначити різні сценарії майбутнього, а також провести конструктивний діалог між усіма зацікавленими сторонами з пріоритетних напрямів суспільного розвитку в середньо- і довгостроковій перспективі [10].

Відтак, на думку автора, для отримання цілісного уявлення про шляхи розвитку держави, її конституційного устрою необхідне проведення комплексного прогностичного дослідження.

Як інструмент прогнозування пропонується технологія форсайт (від англ. Foresight – передбачення) – методологічний інструмент виявлення нових можливостей унітарної або федеративної форми устрою держави з метою формування національних пріоритетів, створення наукової та технологічної платформи розвитку всіх секторів економіки для підвищення якості життя, забезпечення економічної, оборонної, технологічної, екологічної безпеки нашої держави.

Аналіз останніх публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання теорії конституціоналізму, основ конституційного ладу, конституційно-правового статусу людини, форм безпосереднього народовладдя, конституційних основ організації і здійснення державної влади та місцевого самоврядування розглядали у своїх працях Ю.Г.Барабаш, О.В.Баталов, В.С.Журавський, І.Я.Зяць, В.П.Колісник, В.В.Кравченко, О.В.Совгіря, В.Л.Федоренко, В.І.Чушенко, В.М.Шаповал, П.П.Шляхтун, Н.Г.Шукліна та ін.

На основі світових досягнень обґрунтували напрями формування та розвитку конституційного ладу такі вчені, як М.О.Баймуратов, В.М.Кампо, В.М.Колодій, В.В.Копейчиков, М.В.Онцук, В.Ф.Погорілко, П.Б.Стецюк, Ю.М.Тодика, О.Ф.Фрицький.

Разом з тим серед українських учених немає одностайної думки щодо розуміння поняття конституційного ладу. Зокрема, В.Ф.Погорілко взагалі утримувався від формулювання однієї загальної та однозначної дефініції конституційного ладу, характеризуючи його за суттю, змістом і формою. Ю.М.Тодика визначав конституційний лад як «устрій держави і суспільства, закріплений конституційно-правовими нормами» [5]. На думку Л.П.Гарчевої та О.Н.Ярмиша, під конституційним ладом слід розуміти «спосіб організації суспільства, де держава обмежена правом, є політичною організацією громадянського суспільства, має демократичний правовий характер, де людина, її права, свободи, честь, гідність визнаються найвищою соціальною цінністю, а їх дотримання й захист – основним обов'язком держави» [1].

Форсайт у принципі дає можливість зібрати необхідну для прийняття рішень інформацію, визначити найбільш оптимальні та ефективні шляхи розвитку держави, установити форму конституційного устрою, яка забезпечить стабільність і стійкість соціально-економічного розвитку країни. Питанням форсайта присвячені роботи таких авторів: П.Бішопа, Н.В.Гапоненко, Б.Мартіна, М.М.Семенової, А.В.Соколова, Г.Олівера, Н.В.Шелюбської та ін. Серед вітчизняних вчених цю технологію прогнозування досліджують М.З.Згуровський, А.С.Попович, Л.І.Федулова.

У літературі розкриваються різні аспекти технології форсайт, зокрема П.Бішоп у своїх працях описав етапи проведення форсайта; Б.Мартін запропонував класичне, на думку багатьох вчених, визначення цього поняття; М.М.Семенова досліджує особливості форсайта в умовах глобалізації; Л.І.Федулова розглядає форсайт як сучасний механізм прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів; Н.В.Шелюбська вважає форсайт новим механізмом визначення пріоритетів державної науково-технічної політики, а Г.Олівер і А.В.Соколов є представниками центрів розробки форсайт-досліджень у Великобританії та Росії. Вони займаються практичним впровадженням цієї технології прогнозування.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в тому, щоб на основі вивчення форсайта як процесу побудови бачення майбутнього суспільства, обґрунтувати доцільність використання форсайтних методів як інструменту визначення форми конституційного устрою.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Форма державного устрою – це спосіб організації державної влади, який визначається характером взаємовідносин держави як цілого, так і її складових частин. Свій вияв форма державного устрою знаходить в особливостях політико-територіальної організації (устрою) держави та її адміністративно-територіального устрою. У теорії та практиці сучасного конституціоналізму виділяють дві основні форми державного устрою – унітарну і федеративну [17].

Унітарною (фр. unitaire – єдиний, від лат. unitas – єдність) є така держава, територія якої складається з адміністративних або політико-адміністративних одиниць. Держава вважається унітарною, якщо жодна з частин її території не наділена статусом державного утворення. В унітарній державі існує лише одна конституція, одна система права і одна система органів влади. Територія унітарної держави навіть формально є єдиною. Її складові час-

тини найчастіше мають статус адміністративно-територіальних одиниць [18].

Залежно від характеру державних утворень унітарні держави поділяють на:

1) централізовані – держави, адміністративно-територіальні одиниці яких мають рівний правовий статус (Данія, Пакистан, Польща, Фінляндія, де голови місцевих органів влади призначаються центральними органами державної влади);

2) децентралізовані – держави, адміністративно-територіальні одиниці яких наділені певними пільгами із самоврядування (Україна, Франція, де місцеві органи самоврядування обираються населенням, мають значні права у розв'язанні проблем місцевого економічного, соціального та іншого характеру); можуть створюватись автономії, які наділяються відповідною самостійністю у сфері правотворчої та адміністративної діяльності в межах своєї компетенції згідно з повноваженнями, що визначені конституцією країни [3].

Відповідно до положень Конституції Україна є унітарною децентралізованою державою, територіальний устрій якої ґрунтується на засадах єдності й цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади (державного управління з місцевим самоврядуванням).

Федерація – це держава, територія якої складається з територій її членів – суб'єктів (державних утворень). Федеративні держави звичайно кваліфікують як складні.

Існуючі федерації різняться за багатьма характеристиками, що не заважає виявленню загальних ознак цієї форми державного устрою. Як зазначалося, територія федеративної держави розглядається як сукупність територій суб'єктів федерації – штатів (Австралія, Бразилія, Венесуела, Індія, Малайзія, Мексика, Нігерія, США), провінцій (Аргентина, Канада, Пакистан), земель (Австрія, ФРН), республік (Росія), кантонів (Швейцарія) тощо.

Усі суб'єкти федерацій мають однаковий юридичний титул: з позицій визначення їх політико-правового статусу вони є державними утвореннями. Державні утворення не є державами, хоча нерідко наділені багатьма відповідними ознаками, крім державного суверенітету. Інакше кажучи, державні утворення не можуть проводити самостійну внутрішню (з багатьох питань) і зовнішню політику. З цим пов'язане і те, що за суб'єктами федерацій не визнається право виходу – так зване право сецесії.

Зміст політико-правового статусу державних утворень виявляється також у тому, що суб'єкти

багатьох федерацій наділені установчою владою, тобто можуть приймати власні конституції, які мають відповідати федеральним основним законам. Водночас загальною рисою є наявність у кожного суб'єкта власної системи органів влади, зокрема законодавчих, виконавчих і судових органів.

Наявність у федерації двох систем органів влади робить необхідним розмежування компетенції між ними.

Питання про форму державного устрою має важливе практичне і теоретичне значення, оскільки дає ключ до розуміння конкретних форм організації державної влади, проведення внутрішньої та зовнішньої політики.

Дискусії навколо того, яка форма державного устрою краща – унітарна або федеративна – ведуться давно. Представники наукового середовища, громадськості, різних політичних сил, особливо напередодні виборчих перегонів, намагаються довести свою правоту та нав'язати власну точку зору широким верствам населення України.

Виходячи з вищевикладеного методи форсайтних досліджень, на думку автора, можуть суттєво полегшити завдання вибору форми державного устрою та стати дієвим інструментом її визначення.

Ідея форсайта сформувалася в результаті конвергенції можливостей сучасних розробок у сферах політичного аналізу, стратегічного аналізу та прогнозування і набула поширення в останній чверті минулого століття. Існує достатня кількість тлумачень поняття. Наведемо деякі з дефініцій.

Форсайт (від англ. Foresight – погляд у майбутнє) – процес і технологія/інструмент дослідження довгострокових трендів розвитку та ефективності форматів реалізації стратегій у всіх сферах діяльності, формування цільових пріоритетів, мобілізації акторів для досягнення результатів [16]. Форсайт виникає в результаті взаємопроникнення тенденцій розвитку у сферах політичного аналізу, стратегічного планування та вивчення майбутнього. Він об'єднує ключових учасників змін і різні джерела знання для розробки стратегічного бачення і розвитку здібностей до прогнозування майбутнього [13].

Мета форсайта – передбачення, створення бажаного образу майбутнього та визначення стратегій його досягнення. В основному результати дослідження залучаються до суспільного прийняття рішень.

Слід зазначити, що в Україні також проводяться форсайт-дослідження, основою яких є метод цільових груп експертів. На виконання Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку в Україні на 2008–2012 рр., затвер-

дженої постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. № 1118, розроблено методологію прогнозування науково-технологічного розвитку (НТР) та відпрацьовано технологію виявлення та уточнення критичних технологій за пріоритетними напрямками розвитку науки та техніки [16].

На сьогодні найбільш продуктивне розуміння форсайта як процесу вироблення стратегічних рішень, як комплексного підходу до формування стратегій, який, головне, націлений на досягнення кінцевого результату.

Методологія форсайтних досліджень увібрала в себе десятки традиційних і досить нових експертних методів, які комбінуються. Технологічний цикл форсайтних досліджень включає в себе, на думку різних експертів, кілька етапів, зміст яких зводиться до аналізу поточної ситуації, формування так званих істотних умов (вимірних цілей у майбутньому), підготовки проекту [14]. Серед багатьох методів, які використовуються в процесі реалізації етапів технологічного циклу Форсайта, основними є: SWOT-аналіз (англ. SWOT analysis), метод Дельфі (англ. Delphi) [15].

Якщо конкретніше розглянути SWOT-аналіз, то необхідно зауважити, що цей метод використовується для аналізу в стратегічному плануванні й полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії: сильних (Strengths) і слабких (Weaknesses) сторін проекту; можливостей (Opportunities), що відкриваються під час його реалізації, та загроз (Threats), пов'язаних з його здійсненням.

Під час формулювання стратегії та розробки стратегії розвитку суспільства необхідно чітко уявляти можливості та загрози в процесі вибору форми державного устрою. Необхідно продумати як зменшити вплив негативних ризиків. Під час аналізу сильних і слабких сторін обов'язково слід звернути увагу на суспільно-політичну ситуацію, політику держави, оскільки саме це визначає обмеження та можливості в процесі вибору напрямів розвитку.

Під час аналізу слабких сторін і загроз необхідно провести докладний аналіз альтернативних форм державного устрою. Це допоможе краще зрозуміти сильні сторони і можливості моделі (форми), яка пропонується, продумати напрями нової стратегії.

Як приклад SWOT-аналізу, для подальшого визначення форми державного устрою можна запропонувати наступне (рис. 1).

SWOT-аналіз	Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Можливості (Opportunities)	Конституційно встановлене розмежування компетенцій між федерацією в цілому та її суб'єктами. Вищі територіальні одиниці держави мають певну юридично визначену політичну самостійність. Розширена компетенція і високий ступінь самостійності суб'єктів федерації (організація органів місцевого самоврядування, громадський порядок, охорона довкілля, установа місцевих податків та ін.)	Суб'єкти федерації не мають суверенітету і не є суб'єктами міжнародного права. Слабкі центральні органи виконавчої влади не можуть контролювати економічне становище країни. У разі нерівномірності розвитку територій виникають проблеми з фінансовим вирівнюванням
Загрози (Threats)	Можливість сепаратистських проявів, які загрожують цілісності держави	Можлива наявність подвійного громадянства у суб'єктів федерації. Можливість суб'єктів федерації мати власну правову і судову системи

Рис. 1. Метод SWOT-аналізу

Заслужовує на увагу метод Дельфі, який застосовується на етапах формулювання проблеми і оцінки різних способів її розв'язання в процесі реалізації етапів технологічного циклу форсайта.

Метою методу є отримання узгодженої інформації високого ступеня достовірності в процесі анонімного обміну думками між учасниками групи експертів для прийняття рішення. Суть методу полягає у врахуванні незалежної думки всіх учасників групи експертів з питання, що обговорюється, шляхом послідовного об'єднання ідей, висновків, пропозицій, які дають змогу дійти згоди.

Метод Дельфі заснований на багаторазових анонімних групових інтерв'ю (рис. 2).

Рис. 2. Проведення експертизи за методом Дельфі

У кожному з форсайтних досліджень може застосовуватися комбінація різних методів.

З урахуванням зазначеного вище, на думку автора, вкрай важливим і актуальним є необхідність доповнити та закріпити в найближчій перспективі теоретичні напрацювання Конституційної Асамблеї щодо можливої зміни конституційного устрою країни шляхом проведення форсайтних до-

сліджень. Ці дослідження допоможуть раз і назавжди зняти напруженість у суспільстві щодо питання, якою бути Україні державою: унітарною чи федеративною.

Висновки та пропозиції і перспективи подальших досліджень у напрямі форсайтних досліджень. Таким чином, у межах цієї статті нами проведено аналіз деяких форсайтних методів дослідження і обґрунтовано доцільність їх застосування як інструменту визначення процесів і технологій дослідження довгострокових трендів розвитку суспільства в цілому і державного устрою зокрема.

У підсумку варто зазначити, що методи, які використовуються в процесі реалізації етапів

технологічного циклу форсайта, з урахуванням прогностичних моделей розвитку суспільства, сьогодні можуть виявитися найбільш адекватними за умови залучення максимальної кількості учасників громадянського суспільства, а також практиків і теоретиків-конституціоналістів, представників цільових аудиторій як кваліфікованих експертів.

Саме тому одним із напрямів подальшого застосування форсайтних досліджень є поглиблення, удосконалення його методологічних засад у межах вітчизняної науки державного управління.

Список використаних джерел

1. Гарчева Л. П. Конституционное право Украины / Л. П. Гарчева, А. Н. Ярмыш. – Симферополь : Доля, 2000. – 334 с.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – 1 серп. – № 29.
3. Зайчук О. В. Теорія держави і права : підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 406 с.
4. Конституція України. Частина перша. – Одеса : Студія «Негоціант», 2006. – 86 с.
5. Тодыка Ю. Н. Основы конституционного строя Украины : учеб. пособие / Ю. Н. Тодыка. – Х. : Факт, 1999. – 320 с.
6. Ємельяненко Л. М. Форсайт – методологія стратегічного управління інноваційним розвитком суспільства [Електронний ресурс] / Л. М. Ємельяненко // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. Володимира Дала. – 2008. – № 10 (128). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSUNU/2008_10_2/emeljanenko.pdf. (03.04.2011)
7. Жукович І. А. Розробка інноваційної політики України: основні вимоги щодо визначення та інструменти реалізації / І. А. Жукович // Актуальные проблемы научно-технологической и инновационной политики в контексте формирования общеевропейского научного пространства: опыт и перспективы : материалы междунар. симп. (Киев, 16–17 июня 2010 г.). – К. : Феникс, 2010. – С. 230–231.
8. Малова Т. И. Перспективы реализации национальной программы форсайт (foresight) в Украине / Т. И. Малова // Вісн. Донец. Нац. ун-ту. Серія «Економіка і право». – 2008. – № 2. – С. 167–171.
9. Семенова Н. Н. Форсайт в условиях глобализации / Н. Н. Семенова // Информационное общество / Ин-т развития информ. о-ва. – 2008. – № 3–4. – С. 112–125.
10. Панченко І. А. Форсайт: методологія технологічного прогнозування [Електронний ресурс] / І. А. Панченко. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_3/files/EC311_05.pdf

References

1. Harcheva L. P. (2000), *Konstytutsyonnoe pravo Ukrayny* [Constitutional Law of Ukraine], Symferopol', Dolia, Ukraine.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), *The Law of Ukraine «Pro osnovy natsional'noi bezpeky Ukrainy»*, *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 73., p. 2715, 1 serp., № 29.
3. Zajchuk O. V. (2006), *Teoriia derzhavy i prava : pidruchnyk* [Theory of law], Yurinkom Inter, Ukraine.
4. *Konstytutsiia Ukrainy. Chastyna persha*, (2006), [The Constitution of Ukraine. Part One], Studiiia «Nehot-siant», 2006. – 86 s.
5. Todyka Yu. N. (1999), *Osnovy konstytutsyonnoho stroia Ukrayny : ucheb. posob.* [Fundamentals constitutional stroma of Ukraine], Khar'kov, Fakt, Ukraine.
6. Yemel'ianenko L. M. (2008), «Foresight – the methodology of innovative strategic development of society», *Visnyk Skhidnoukrains'koho natsional'noho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, [Online], vol. 10, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSUNU/2008_10_2/emeljanenko.pdf.
7. Zhukovych I. A. (2010), «Development of innovative policy of Ukraine: the requirements for identifying and implementing tools», *Aktual'nye problemy nauchno-tekhnolohycheskoj y ynnovatsyonnoj polytyky v kontekste formyrovanyia obscheevropejskoho nauchnoho prostranstva: opyt y perspektyvy: materyaly mezhdunar. Sympoz*, Kyev, Ukraine, pp. 230–231.
8. Malova T. Y. (2008), «Prospects for a national program of foresight (foresight) in Ukraine», *Visnyk Donetskoho Natsional'noho universytetu, Seriiia «Ekonomika i pravo»*, vol. 2, pp.167–171.
9. Semionova N. N. (2008), «Foresight in the context of globalization», *Ynstytut razvytyia ynformatsyonnoho obschestva*, vol. 3-4, pp. 112–125.
10. Panchenko I.A. (2011), «Foresight in terms of globalization», [Online], available at: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_3/files/EC311_05.pdf.
11. Fedulova L. I. (2011), «Novel approaches to strategy development regions: methodology “Foresight”», [Online], available at: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/zbirnik_RE_4_139.pdf.

11. Федулова Л. І. Новітні підходи до формування стратегії розвитку регіонів: методологія «Форсайт» [Електронний ресурс] / Л. І. Федулова. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/zbirnik_RE_4_139.pdf. (03.04.2011)
12. Федулова Л. І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 4. – С. 124–138.
13. A Practical Guide to Regional Foresight European Communities, 2001.
14. Bishop P. Thinking about the Future, Guidelines for Strategic Foresights. Social Technologies / P. Bishop, A. Hines. – Washington, 2007. – 98 p.
15. Using foresight to science-policy relationship [Електронний ресурс] / European Commission. – Brussels, 2006. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/research/rtdinfo/index_en.html
16. Что такое Форсайт? [Электронный ресурс] / Международный научно-образовательный Форсайт-центр. – Режим доступа : <http://www.foresight.hse.ru/whatforesight>
17. Марчук В. М. Теорія держави і права : навч. посіб. / В. М. Марчук, О. В. Корольков ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 415 с.
18. Форми державного устрою [Електронний ресурс] / Електронна он-лайн бібліотека. – Режим доступу : http://ualib.com.ua/br_6351.html
12. Fedulova L. I. (2008), «Forsyth: modern methodology of technological forecasting», *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 4, pp. 124–138.
13. A Practical Guide to Regional Foresight European Communities, 2001
14. Bishop P. (2007), «Thinking about the Future, Guidelines for Strategic Foresights», *Social Technologies*, Washington, p. 98.
15. Using foresight to science-policy relationship (2006), European Commission, Brussels, [Online], available at: http://ec.europa.eu/research/rtdinfo/index_en.html
16. Chto takoe Forsajt? / Mezhdunarodnyj nauchno-obrazovatel'nyj Forsajt-tsentri, [Online], available at: <http://www.foresight.hse.ru/whatforesight>.
17. Marchuk V. M. (2012), *Teoriia derzhavy i prava : navch. posib. [Theory of law]*, Kyev, Ukraine.
18. Formy derzhavnoho ustroi, Elektronna onlajn biblioteka, [Online], available at: http://ualib.com.ua/br_6351.html